TAKTIK QAROR QABUL QILISH MASHQLARINI TASHKIL ETISH VA O‘TKAZISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Xakimov Mirzonazar O‘rinboyevich
O‘zbekiston Respublikasi
Jamoat xavfsizligi universiteti magistratura tinglovchisi, mayor

Annotatsiya. Mazkur maqolada harbiy ta’lim jarayonida taktik qaror qabul qilish mashqlarini tashkil etish va o‘tkazish metodikasini takomillashtirishning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritilgan. Mashg‘ulotlarda vaziyatli topshiriqlar, muammoli ta’lim, raqamli simulyatsiya va refleksiv tahlildan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, komandirlarning mustaqil fikrlash, axborotni baholash, muqobil qarorlarni asoslash hamda qonuniylik talablariga rioya etish ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha metodik takliflar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: taktik qaror, harbiy ta’lim, taktik mashg‘ulot, komandir, qaror qabul qilish, vaziyatli tahlil, raqamli simulyatsiya, pedagogik texnologiya, qonuniylik.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты совершенствования методики организации и проведения учебных занятий по принятию тактических решений в системе военного образования. Анализируются возможности применения ситуационных заданий, проблемного обучения, цифрового моделирования и рефлексивного анализа. Предлагаются методические подходы к развитию самостоятельного мышления командиров, навыков оценки информации, обоснования альтернативных решений и соблюдения требований законности.

Ключевые слова: тактическое решение, военное образование, тактические занятия, командир, принятие решений, ситуационный анализ, цифровое моделирование, педагогические технологии, законность.

KIRISH

Zamonaviy harbiy ta’lim tizimida komandirlarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish, murakkab vaziyatlarda mustaqil fikrlash va asoslangan qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Harbiy xizmat faoliyatida vaziyatning tez o‘zgarishi, axborotning yetarli bo‘lmasligi hamda vaqt cheklanganligi komandirdan nafaqat nazariy bilim, balki amaliy tafakkur, mas’uliyat va moslashuvchanlikni ham talab etadi.

O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasida mamlakat mudofaa siyosatining asosiy tamoyillari belgilangan [1]. Harbiy kadrlar tayyorlash jarayonida mazkur huquqiy asoslar bilan uyg‘un holda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, mashg‘ulotlarning amaliy yo‘nalishini kuchaytirish va tinglovchilarning qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi taktik qaror qabul qilish mashqlarini tashkil etish va o‘tkazishning metodik xususiyatlarini tahlil qilish hamda ularning ta’limiy samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda harbiy pedagogika, qaror qabul qilish psixologiyasi va tajribaviy ta’limga oid ilmiy manbalarni nazariy tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. Mashg‘ulotlarning mazmuni, tashkil etish bosqichlari, pedagogik vositalari va baholash mezonlari o‘zaro bog‘liq holda ko‘rib chiqildi.

Nazariy asos sifatida G. Kleinning murakkab vaziyatlarda qaror qabul qilishga oid tadqiqotlari hamda D. Kolbning tajribaviy ta’lim konsepsiyasidan foydalanildi [2, 3]. Ushbu yondashuvlar amaliy vaziyatlarni o‘rganish, olingan tajribani tahlil qilish va yangi sharoitlarda qo‘llashning pedagogik ahamiyatini tushuntirish imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Nazariy tahlil asosida taktik qaror qabul qilish mashqlarini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari sifatida mashg‘ulot maqsadini aniq belgilash, vaziyatli topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish, muqobil yechimlarni muhokama qilish va natijalarni kompleks baholash ajratildi.

Birinchi navbatda, mashg‘ulotlar aniq pedagogik maqsad asosida rejalashtirilishi zarur. Har bir topshiriq tinglovchining muayyan kompetensiyasini rivojlantirishga yo‘naltirilishi, kutilayotgan natijalar esa oldindan belgilangan mezonlar orqali baholanishi lozim. Bunda faqat to‘g‘ri javobni aniqlash emas, balki tinglovchining vaziyatni qanday tahlil qilgani, muqobil variantlarni qay darajada asoslagani va o‘z qarorining oqibatlarini hisobga olgani ham muhimdir.

Ikkinchi yo‘nalish mashqlarni murakkablik darajasi bo‘yicha tashkil etishdan iborat. Dastlab tinglovchilarga yetarli axborot mavjud bo‘lgan vaziyatlar taqdim etilishi, keyingi bosqichlarda esa ma’lumotlarning cheklanganligi, vaziyatning o‘zgarishi va vaqt tanqisligi kabi omillar kiritilishi maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv tinglovchilarning mustaqil fikrlash va noaniq sharoitlarga moslashish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Uchinchi yo‘nalish sifatida interaktiv pedagogik texnologiyalar va raqamli simulyatsiyalardan foydalanish taklif etiladi. Virtual mashg‘ulotlar turli o‘quv vaziyatlarini qayta yaratish, qarorlarning ehtimoliy oqibatlarini muhokama qilish va tinglovchilar faoliyatini tahlil qilish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, bunday vositalar real amaliy mashg‘ulotlarni to‘liq almashtirmasdan, ularni to‘ldiruvchi ta’limiy vosita sifatida qo‘llanilishi zarur.

To‘rtinchi yo‘nalish mashg‘ulotlardan keyingi refleksiv tahlilni takomillashtirish bilan bog‘liq. D. Kolbning tajribaviy ta’lim nazariyasiga ko‘ra, o‘rganish jarayoni amaliy tajriba orttirish, uni tahlil qilish, xulosalar shakllantirish va yangi vaziyatlarda sinab ko‘rish orqali rivojlanadi [3]. Shu sababli har bir mashg‘ulot yakunida qabul qilingan qarorlarning afzalliklari, kamchiliklari va muqobil yechimlari muhokama qilinishi maqsadga muvofiq.

Taktik qaror qabul qilish mashqlarining yana bir muhim jihati huquqiy mas’uliyatni shakllantirishdir. Harbiy xizmatchi qaror qabul qilishda xizmat vazifalari bilan bir qatorda qonuniylik, inson huquqlariga hurmat va fuqarolar xavfsizligini ta’minlash talablarini ham hisobga olishi lozim. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson huquqlari va erkinliklarining ustuvorligi mustahkamlangan [4]. Shuning uchun o‘quv mashg‘ulotlarida

qarorlarning nafaqat tashkiliy jihatdan asoslanganligi, balki huquqiy talablarga muvofiqligi ham baholanishi zarur.

Taklif etilayotgan metodik yondashuvda mashg‘ulot samaradorligini baholash uchun vaziyatni tushunish, axborotni tahlil qilish, muqobil qarorlarni asoslash, qonuniylikka rioya etish va o‘z faoliyatini tanqidiy baholash mezonlaridan foydalanish mumkin. Ushbu mezonlar asosida dastlabki va yakuniy natijalarni taqqoslash tinglovchilarning kasbiy rivojlanish dinamikasini aniqlashga yordam beradi. Biroq mazkur yondashuvning amaliy samaradorligi alohida tajriba-sinov tadqiqotlari orqali tekshirilishi kerak.

XULOSA

Taktik qaror qabul qilish mashqlarini tashkil etish va o‘tkazish metodikasini takomillashtirish harbiy ta’lim sifatini oshirishning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Mashg‘ulotlarni aniq pedagogik maqsad asosida rejalashtirish, vaziyatli topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish, raqamli texnologiyalardan foydalanish va natijalarni refleksiv tahlil qilish komandirlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish uchun zarur sharoit yaratadi.

Mazkur metodikani harbiy ta’lim jarayoniga tatbiq etishda qaror qabul qilish tezligi bilan bir qatorda uning asoslanganligi, qonuniyligi va ehtimoliy oqibatlarini baholashga ham alohida e’tibor qaratish lozim. Bu komandirlarning mustaqil tafakkuri, kasbiy mas’uliyati va konstitutsiyaviy qadriyatlarga asoslangan boshqaruv madaniyatini mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining «O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi to‘g‘risida»gi Qonuni. 2018-yil 9-yanvar, O‘RQ-458-son. — URL: https://lex.uz/docs/3495885.

2. Klein G. Sources of Power: How People Make Decisions. — Cambridge, MA: MIT Press, 1998.

3. Kolb D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. 2nd ed. — Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, 2015.

4. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — 2023. — URL: https://lex.uz/docs/6445145.

5. Endsley M. R. Toward a Theory of Situation Awareness in Dynamic Systems // Human Factors. — 1995. — Vol. 37, No. 1. — P. 32–64.

6. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son. — URL: https://lex.uz/docs/5013007.